

Kuningas Filippo – Mati Palm ja Elisabetta – Mare Jõgeva

"Kultuur ja Elee"
1994 m. 10

DON CARLO – ooper üksindusest ja hingevalust

Velly Roots

Fotod Harri Rospu

Iga ooperiteatri loomingus on "Don Carlo" lavaletoomine küllap tõsine saavutus. Kõlavärviderikas orkester, kus vastutusrikas osa on vaskpillidel, jõulist häält nõudvad dramaatilised rasked aariad, võimsad koorid, keerukad duetid, tertsetid, kvartetid. "See on ooper, mis paneb iga dirigendi võimed proovile," ütles Carlo Felice Cillario, seekordse lavastuse muusikaline juht ja dirigent. "Siin on Verdi väljendusvahendite otsingul jõudnud uuele tasemele oma esimeste ooperite ja lõputrilooogia "Aida", "Othello" ja "Falstaffi" vahel."

Giuseppe Verdi ooper "Don Carlo" esietendus "Estonia" teatris 28. oktoobril 1994. Kuna ooper esitatakse itaalia keeles, on erinevalt eelmistest lavastustest võetud kasutusele originaalpartituuris esinev tegelaste nimekuju: Don Carlo (Hispaania infant Carlos), Filippo (kuningas Philipp), Elisabetta (Elisabeth de Valois).

"DON CARLOS" "ESTONIA"
TEATRIS:

1940

Dirigent Raimund Kull,
lavastaja Eino Uuli,
dekoratsioonid Voldemar Haas,
kostüümid Silvia Leitu
Osades: Philipp II – Benno
Hansen, Ott Raukas
Elisabeth – Ida Loo-Talvari,
Liidia Aadre
Don Carlos – Martin Taras
Rodrigo de Posa – Vootele Veikat,
Georg Taleš
Vürstitar Eboli – Niini Loona,
Olga Lund
Suurinkvisiitor – Jaan Villard

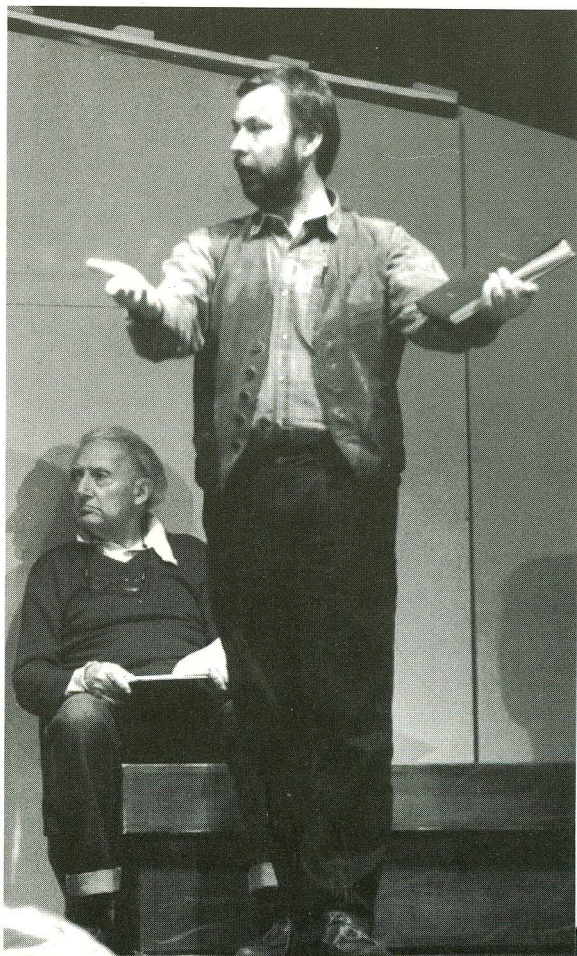
1971

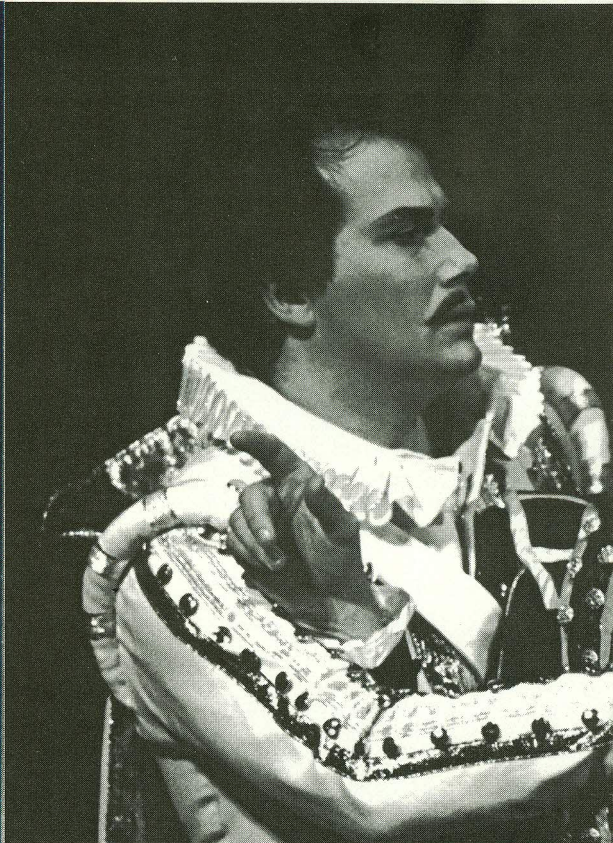
Dirigent Kirill Raudsepp,
lavastaja Paul Mägi,
kunstnik Eldor Renter
Osades: Philipp II – Uno Kreen,
Teo Maiste, Mati Palm
Elisabeth – Maarja Haamer,
Tiina Jaaksoo
Don Carlos – Hendrik Krumm, Tiit
Tralla
Rodrigo de Posa – Tiit Kuusik,
Georg Ots
Printsess Eboli – Eve Neem,
Leili Tammel, Urve Tauts
Suurinkvisiitor – Uno Kreen,
Ervin Kärvet, Artur Linnamägi.

Ooperi lavastaja **Neeme Kuningas**: "Kui hea muusika ainsaks võimalikuks kriteeriumiks on ausus, siis Verdi "Don Carlo" partituuris on ainult AUS MUUSIKA." Sellest on Neeme Kuningas oma lavastuses ka lähtunud: muusika, mis kõlab nagu suur sümfooniline teos, on kriteerium, millest lähtub kõik, mis laval silmaga nähtava kuju saab.

Valides Friedrich Schilleri ajaloolise draama "Don Carlos" ooperi süžee aluseks, kujutab Verdi oma muusikas inimese traagikat, kes, ilma jäetuna armastusest, sõprusest, lähedaste toetusest üldse, oma kuningarolli täites vaevleb valitsemiskoorma all, puretud kahtlustustest ja hirmust. Hispaania kuningakojas valitsevad intriigid, süüdistused, vihkamine. Kõige üle aga valvab inkvisitsiooni luurav silm.

Ooperi lavastaja Neeme Kuningas, tagaplaanil dirigent Carlo Felice Cillario.

*Elisabetta – Tiiu Reinau,
Don Carlo – Vello Jürna*

Hardi Volmeri punastes ja mustades toonides suurejooneline lavakujundus sulle tegevuse kloostriseintega piiratud ruumi, mille tagaseinas kõrgumas sammaskäik. Lava keskel Hispaania grandide rõivastuse kraed meenutav suur kaldketas, millel kerkib kuningas Karl V sünge hauamonument. Kaldketas moodustab pöörelde eeslaval sissekäike mungakongidesse, aianurga või kuninga Filippo kabineti. Liikumine kaldpinnal pani algul mõnegi laulja nurisema, ometi on see kujundusdetail publiku poolt vaadates efektne ja mõjuv. Ma ei usu, et ketas oluliselt takistaks hääle jõudmist lavalt saali. "Estonias" olnud kuuldavus ju ka sellest, kus reas sa parajasti istud.

Kindlasti tuleb esile tõsta valguse meisterlikku kasutamist vastavate meeleolude loomisel. Valguskunstnik on **Gerard Wiersum** Hollandist.

Silmatorikavalt kaunid ja stiilsed on

"Don Carlo" kostüümid – säravad, rikkalikud, Hispaania kuningapaarile ja õukondlastele igati väärilised. Domineerib mustpunane-kuld. Vaid õnnetud armastajad Carlo ja Elisabetta on rõhutatult valges. Kindlasti jääb meelde kuninga karusnahaga ääristatud uhke mantoo. Ja suurepäraseid pikksaapad meestel! Kostüümid kujundas **Kustav-Agu Püüman**.

Kogu see toretsev hiilgus ümbritseb üksildasi õnnetuid inimesi. Ooperimaailma kahtlemata üks tuntumaid ja armastatumaid aariaid on kuningas Filippo hingevalumonoloog kolmanda vaatuse algul. Et seda ooperit üldse lavale tuua, peab teatril olema **Filippo**. "Estonial" on neid koguni kaks – **Mati Palm ja Teo Maiste**, mõlemad laulnud seda osa juba ka eelmises, 1971. aasta lavastuses. Filippo on roll, mis aastate lisandumisel lauljalt/näitlejalt värve juurde saab, küpsemaks muutub. Selles lavastuses on Filippo võimukas olla tahtev,

*Rodrigo di Posa – Tarmo Sild,
printsess Eboli – Leili Tammel*

kuid lõhestatud hingega, kahtlustes vaevlev kannatav valitseja, kes tajub, kuivõrd katoliku kirik ahistab tema valitsemisulast. Suurepärase on stseen üleminkvisiitoriga. Mati Palm valmistab Filippo osa ette juba La Scalas täiendusel olles ja on seda paljude maade teatrites laulnud. Tema kauni tämbriga sügav bass on selle osa jaoks nagu loodud.

Infant Carlo – nooruk, kelle armastust on poliitiliste kokkulepete tagajärjel äkki saanud kuninga abikaasa – niisiis tema ema. Carlo on selle ooperi raskemaid rolle – temale kirjutatud aariad on kaunid, kuid hoopis teist laadi kui Verdi varasemate ooperite, näiteks "Traviata" bel canto-aariad. **Vello Jürna** särav, paindlik ja jõuline tenor, mida ta meisterlikult kasutab ning emotsionaalne väljenduslaad äratas tähelepanu möödunud aastal lavale tulnud Puccini "Boheemis" poeetilise Rodolfo osas. Nüüd siis uus saavutus – raske ja dra-

maatiline Carlo roll. Vello Jürna esineb külalissolistina ka Stockholmi Kuninglikus Ooperis.

Teises koosseisus laulab Carlot Riia Ooperiteatri solist **Viktors Svetovidovs**, kelle elegantne esinemismaneer ja vokaaltehniline meisterlikkus on meiegi publikule hästi tuntud.

Rodrigo, markii di Posa – Carlo sõber ja selle ooperi kõige helgem tegelane. Süngete ja õnnetute inimeste keskel arvab Rodrigo end olevat isegi õnnelik, püüdes kuninga meelt pöörata suuremeelsuse ja kaastunde poole ning ohverdades lõpuks elu oma sõbra eest usub ta, et on lunastanud Hispaaniale päästja. **Tarmo Sild** oma hea lavalise liikumise ja ansambli tuntuks panega ennast laval huviga jälgima. Tähelepanelik suhtlemine partneritega tegi nauditavaks duetid Carloga, printsess Eboliga, Filippoga. Sooja tämbriga bariton,

hea stiilitunne, sügav seesmine musikaalus – Tarmo Sild jäi hästi meelde ka Marcello osas Puccini "Boheemis".

Elisabetta di Valois – armunud Carlosse, on ta sunnitud abielluma Hispaania vananeva kuninga Filippoga. Tajudes oma olukorra väljapääsmatust, peab ta kuninganna väärikalt käitudes oma tundeid varjama, on endassesulgunud. Seetõttu on ka tema lavaline liikumine talitsetud, võibolla aga liigagi staatiline. **Tiiu Reinau**, kes elab praegu Kanadas, sai vokaalselt keeruka partiiga hästi hakkama. Eriti viimase vaatuse suur aaria, kus orkestrisaade kõlab kui omaette kaunis sümfooniaalne pala, oli meisterlikult esitatud. Siin kummardus maestro Cillariele, kes saatepartii esile tõi, summutamata seejuures kusagil solisti. Teises koosseisus laulab Elisabetta **Mare Jõgeva**, kelle jõulist sopranit see roll just vajab.

Printsess Eboli – osa, mis annab võimaluse tema kirgliku loomuse – haavatud südamega tiigri – efektseks väljamängimiseks. Meie publiku lemmik **Leili Tammel** hiilgab taas. Eboli kuulus aaria "Olgu neetud mu ilu!" oli esitatud säravalt, suure emotsionaalse pingega. Ebolit on Leili Tammel laulnud ka eelmises lavastuses.

Suurinkvisiitor – pime rauk, teadlik tema taga seisva katoliku kiriku ja inkvisit-

Ülal: Suurinkvisiitor – Uno Kreen, Filippo II-Mati Palm.

All: dirigent Carlo Felice Cillario.

siooni kõikvõimsusest. **Uno Kreen** (1971. aasta lavastuses Filippo) ja **Teo Maiste** on mõlemad ähvardavalt võimukad nii kuninga kui ka rahvahulga vaoshoidmisel. Eri-nevate ja suurepärase bassihäälte omamine on teatrile suur rikkus.

Elisabetta paaži **Tebaldot** mängisid/laulsid hoogsalt ja säravalt noored lauljad **Valentina Talumaa** või teises koosseisus **Meeli Tamm**.

Taevane häääl – Nadia Kurem. Tõepoolest ingellik, lausa ebamaiselt õrn, puhask häääl töötab tuleriidale saadetuile Jumala armu.

"Estonia" orkester kinnitas veel kord oma võimekust keeruliste partiidega hiilgavalt hakkama saada. Maestro **Cillario** oli dünaamika täpselt paika pannud. Orkester ei matnud kusagil koori ega solisti, samas polnud ta ka ainult saatja rolli surutud. Dirigent hoidis keel- ja vaskpille meisterlikult tasakaalus ja sütitas oma elava temperamentiga nii orkestrit kui ka koori. Viimane väärib küll erilist kiitust: koor, kes on selles ooperis teistega võrdväärne osaline, pani ennast tõesti naudinguga kuulama.

Maestro **Carlo Felice Cillario** on juhatanud ooperilavastusi Londoni *Covent Garden*'is, Milaano *La Scala*'s, New Yorgi *Metropolitan Opera*'s, Buenos Airese

Teatro Colon'is, Stockholmi Kuninglikus Ooperis ja mujal. Üle kahekümne aasta on ta olnud Austraalia Ooperi esimene külaldirigent Sidneys. Möödunud aastal tõi ta "Estonias" lavale Puccini "Boheemi" ja juhatas ka Verdi "Reekviemi". Sellel aastal on ta peale "Carlo" dirigeerinud ka Rossini "Sevilla habemeajajat" ning Puccini *Messa di Gloriat*. Noorte lauljatega valmistas ette kontsertprogrammi. Edaspidi juhatab ooperit dirigent Arvo Volmer.

Tehnikauudis "Estonias": eesti ooperipublik saab nüüd esmakordselt oma teatris lavakarbi kohale paigutatud ekraanilt lugeda eestikeelset teksti paralleelselt lavalt kuulduvaga. Selline võimalus on maailma ooperiteatrites juba ammu olemas.

Kaunilt kujundatud ja põhjalikult koostatud kavaleht annab lühiülevaate Hispaania ajaloost, selle motiivide kasutamisest Schilleri draamas ja ooperi valmimisloost. Teavet saab ooperi dirigentide, lavastaja, kujundus- ning kostüümikunstnike kohta. Kavalehe teises osas on toodud ooperi eestikeelne tekst. Kavade koostanud **Vilma Paalma** ja **Kersti Trull**. Kaane ning pilkupüüdvad sisekülgede pilditahvlid kujundas **Hardi Volmer** Alonso Sanchez Coello, Pantoja de la Cruz ja Sofonsiba Anguissola maalide ainetel. ♣

Pärast esietendust. "Tsiiviilis" istujad on lavastaja Neeme Kuningas ja dekoratsioonikunstnik Hardi Volmer. Taga paremal seisab kostüümikunstnik Kustav-Agu Püüman. Foto Gunnar Vaidla

